

Prehod na podnebno nevtravno gospodarstvo: raziskovanje socialno-ekonomskih vplivov

Uvod

Prehod EU na podnebno nevtravno gospodarstvo terja čisto industrijsko revolucijo. To poročilo na podlagi pristopa predvidevanja proučuje morebitne posledice tovrstnih korenitih socialno-ekonomskih sprememb za različne evropske regije in skupine prebivalstva. Ugotovitve raziskav so predstavljene s smernicami politike za doseganje pravičnega prehoda, pri katerem nihče ne bo prezrt.

Politični okvir

EU se je s sprejetjem evropskih podnebnih pravil (junij 2021) zavezala, da bo do leta 2050 dosegla podnebno nevtravnost s ciljem zmanjšanja emisij toplogrednih plinov do leta 2030 za vsaj 55 % (v primerjavi z ravnmi iz leta 1990). Da bi to dosegli, bo potrebna temeljita preobrazba energetske, prometne in proizvodne sistemov. To bo vplivalo na gospodarstva, družbe, ozemlja in ljudi. Hkrati bo treba ponovno umeriti odnose med delodajalci in delojemalci in širše socialno-ekonomske politike, da bi dosegli pravične rezultate za ljudi v EU in zagotovili javno podporo prehodu. Ruska vojna proti Ukrajini in posledična energetska kriza sta vlade spodbudili k hitrejšemu opuščanju odvisnosti od uvoženih fosilnih goriv. EU si je na primer z načrtom REPowerEU iz leta 2022, ki vključuje varčevanje z energijo, diverzifikacijo oskrbe z energijo in pospešeno uvedbo energije iz obnovljivih virov, prizadevala za odpravo odvisnosti od ruskih fosilnih goriv. Vendar pa je tudi odložila prenehanje domače proizvodnje visokoogljičnih virov energije.

Mehanizem Evropske komisije za pravičen prehod je bil uveden kot priznanje socialno-ekonomskih sprememb, ki jih zahteva evropski zeleni dogovor. Njegov namen je spodbujati kohezijo EU ter ohraniti socialno pravičnost in vključenost, ki sta ključna cilja evropskega stebra socialnih pravic. Mehanizem za pravičen prehod skupaj s svežnjem „Pripravljeni na 55“, zlasti vključno s Socialnim skladom za podnebje, zagotavlja podporo tistim regijam, panogam, delavcem in gospodinjstvom, ki se pri prehodu srečujejo z največjimi ovirami. To poročilo raziskuje, ali so morda potrebni dodatni politični ukrepi za zagotovitev pravičnih

rezultatov za regije in skupine prebivalstva ter s tem za zagotovitev kohezije EU.

Ključne ugotovitve

- Pravičen prehod naj bi prinesel neto povečanje zaposlenosti, nove poslovne sektorje in bolj zdravo okolje. Vendar pa povpraševanje po delovni sili in njena ponudba v regijah morda nista usklajena, zato je pomembno, da se zagotovijo naložbe v izobraževanje, (pre)usposabljanje in prilagojena podpora za poklicni prehod. Poleg tega je treba obravnavati socialne izzive in neenakosti, vključno s polarizacijo delovnih mest (porast visoko in nizko plačanih poklicev) ter neustreznim socialnim varstvom.
- Da bi se izognili poglobljanju obstoječih neenakosti, je treba nenehno spremljati ukrepe za ublažitev posledic podnebnih sprememb, vključno z nesorazmernimi posledicami za nekatere regije. Poleg tega bi lahko razmislili o popolnoma novih modelih socialnega varstva, da bi zagotovili pravičnost in enakost.
- Sedanji politični pristop EU k pravičnemu prehodu bi bilo mogoče prilagoditi tako, da bi vključeval premik k zadostnosti (kar pomeni bolj omejeno potrošnjo) na družbeni ravni in bolj lokalizirane gospodarske modele, kot so pristopi krožnega gospodarstva. Pravična porazdelitev virov bi bila osnovni pogoj za takšne spremembe.
- Ukrepi na področju inovacij, katerih cilj je doseganje trajnostnih ciljev, so bistveni za industrijsko prestrukturiranje, ki je potrebno za pravičen prehod. Sodelovanje civilne družbe in socialnih partnerjev je ključnega pomena, zlasti v regijah s šibkimi inovacijskimi sistemi.
- Novo, bolj lokalizirano gospodarstvo, ki sprejema načela krožnega gospodarstva, se lahko za zmanjšanje degradacije in onesnaževanja okolja opre na regionalna sredstva (naravna, človeška in kapitalna). Zagotoviti je treba dovolj prostora za socialne inovacije, za ustvarjanje priložnosti za socialno-ekonomske skupine v različnih okoliščinah pa bo potrebna gospodarska diverzifikacija.

- Izboljšanje infrastrukture je ključno za doseganje rezultatov pravičnega prehoda za različne socialno-ekonomske skupine ob hkratnem ustvarjanju delovnih mest. Sodelovanje civilne družbe in socialnih partnerjev je bistvenega pomena za uresničevanje družbenih koristi obnove infrastrukture, vključno z izboljšanjem javnega zdravja in dobrega počutja, na primer z energetske učinkovitimi stanovanji in urbanimi zelenimi prostori.
- Za uspešno upravljanje na več ravneh na ravni EU ter na nacionalni in regionalni ravni so potrebne naložbe v razvoj zmogljivosti in dosledna uporaba integrirane zbirke dokazov iz celotne EU vse do regionalne in lokalne ravni. To je ključno za vrsto dolgoročnih sistemskih sprememb, ki so potrebne za preoblikovanje širših sistemov proizvodnje in potrošnje. Pri spoprijemanju z morebitnimi konflikti bosta ključnega pomena zagotavljanje širokega sodelovanja civilne družbe in socialnih partnerjev ter preoblikovanje institucionaliziranih razmerij moči med državo, podjetniškim sektorjem, sindikati in državljani. Upoštevati je treba posebnosti regionalnih socialno-ekonomskih sistemov in vzorce prikrajšanosti različnih socialno-ekonomskih skupin.

Smernice politike

- V političnih razpravah bi bilo treba več pozornosti nameniti posledicam podnebnih sprememb za različne socialno-ekonomske skupine in koristim prehoda. To bi lahko okrepilo potrebo po spremembah ter ustvarilo zmogljivosti upravljanja in politične pogoje, potrebne za izvedbo pravičnega prehoda.
- Strateško sodelovanje med javnimi organi, socialnimi partnerji in civilno družbo je potrebno za zagotovitev strateške skladnosti prehoda med evropskimi regijami in gospodarskimi sektorji. To vključuje spopadanje s spremembami načinov življenja in vzorcev potrošnje ter zagotavljanje zanesljivih informacij javnosti ob upoštevanju različnih izhodišč za različne socialno-ekonomske skupine.
- Javna politika bi morala imeti večjo vlogo pri zagotavljanju in pravični porazdelitvi virov v podnebno nevtralnem svetu, vključno s pomočjo pri neposrednih naložbah, pri čemer bi se morala manj zanašati na mehanizme dodeljevanja na tržni podlagi. To bo zagotovilo pravične rezultate za različne socialno-ekonomske skupine in evropske regije.
- V regije je treba vključiti različne perspektive ter integrirane zmogljivosti za zbiranje in analizo podatkov, da bi se izognili škodljivim posledicam za regionalno prebivalstvo zaradi predolgega zanašanja na predpostavko, da se nadaljuje kot doslej, hkrati pa je treba izkoristiti izobraževanje, da bi ljudje podprli prehod.
- Zagotoviti je treba podporo in preživetje za vse socialno-ekonomske skupine, tudi v obdobjih preusposabljanja in poklicnega prehoda. Oblikovalci politik morajo biti pozorni na porajajoče se vzorce polarizacije delovnih mest in krepitev obstoječih vzorcev.
- Gospodarske priložnosti, ki izhajajo iz prehoda, morajo biti dostopne vsem s krepitvijo kolektivnega zastopanja delavcev na vseh ravneh, vključno z novimi okolji in oblikami dela, ter z razvijanjem zmogljivosti za socialni dialog, hkrati pa je treba z vključevanjem državljanov aktivno oblikovati potrošniške izbire, da se prilagodijo novim gospodarskim modelom.
- Zagotoviti je treba socialno pošten in pravičen dostop do infrastrukture za osnovne potrebe, kot so stanovanja, prevoz in digitalna povezanost, da se omogočijo širše možnosti za prehod, kar lahko prispeva k ustvarjanju delovnih mest.
- Regionalne zmogljivosti in sredstva bi bilo treba upoštevati v prilagojenih poteh prehoda za različne regije, vključno z močjo in sestavo industrijske baze, naravo in odpornostjo javnih storitev in sistemov socialnega varstva ter mehanizmi socialnega dialoga.
- Spodbujati je treba odnose med skupinami prebivalstva, organizacijami upravljanja in zasebnim sektorjem, ki temeljijo na zaupanju, da se izkoristijo vsa razpoložljiva regionalna sredstva ter spodbudi in uporabi regionalni inovacijski sistem za zagotavljanje gospodarske diverzifikacije in privabljanje novih gospodarskih dejavnosti v regijo.
- Poskrbeti je treba za potrebne naložbene in upravljske zmogljivosti, ki bodo vsem regijam omogočile, da državljanom zagotovijo ustrezne infrastrukturne rešitve ter ustvarijo podporo z izkoriščanjem inovacij in rešitev za ustvarjanje bogastva skupnosti, kot je razvoj (delno) zelenih cenovno dostopnih stanovanj v lasti skupnosti.
- Regije bi morale biti zmožne vključiti preglednost, vključno z dokazljivo učinkovito porabo javnih sredstev, sodelovati v političnih procesih in obravnavati posamezne interese, da bi ustvarile zaupanje in omogočile nove oblike socialno-ekonomskega sodelovanja.

Dodatne informacije

Poročilo *The transition to a climate-neutral economy: Exploring the socioeconomic impacts* (Prehod na podnebno nevtralno gospodarstvo: raziskovanje socialno-ekonomskih vplivov) je na voljo na <https://eurofound.link/ef23021>.

Vodja raziskav: Hans Dubois

information@eurofound.europa.eu